

Příloha č. 3 Návrhu na zahájení habilitačního řízení

Vysoké učení technické v Brně
Fakulta výtvarných umění

Habilitační práce
Obor Výtvarná tvorba

Užitečné informace pro dnešního fotografa

MgA. Ivars Gravlejs, Ph.D.
Brno, 2023

Můj humorný přístup k umělecké tvorbě bývá částí publika vnímán jako povrchní a primitivní. Zvláštní situace vznikaly i v průběhu mé pedagogické praxe, kdy po konstruktivní a odůvodněné kritice z mé strany mi student začal vyčítat, že jako fotograf nic neumím a moje umělecká práce je špatná (přesněji řečeno – velmi špatná). Moje umělecké pokusy jsou totiž často spojené právě s humorem a s fenoménem kurióznosti. Ostatně, bývám okolím charakterizován jako „skromný parazit“, „komický chuligán“ či „enfant terrible“.

V roce 2007 jsem absolvoval Filmovou a televizní fakultu na Akademii múzických umění v Praze, kde jsem získal magisterský titul (MgA.) ve studijním oboru fotografie. Moje absolventská práce s názvem *Užitečné informace pro fotografa*¹ obsahovala absurdní a až provokativně banální rady pro fotografy ve formě tištěné příručky. Práce byla tedy zaměřena více na ustálené formální postupy a praktické aspekty fotografie, než na problematiku jejího obsahu. Každá rada zahrnovala dvě ukázky – stejnou situaci vyfocenou „správně“ a „nesprávně“. Například jedna z nich se týkala tématu focení portrétu: na ukázce „nepovedené“ fotografie nebylo téměř vidět postavu člověka v dálce. Rada pro tuto situaci tudíž zněla: „pokud fotografujete portrét, je lepší jít blíže k portrétovanému, aby byl na výsledné fotografii lépe rozpoznatelný.“

V akademickém prostředí bohužel tato práce způsobila dosti dvojnásobnou reakci. Část komise se usmívala, další část ji vážně kritizovala, jiná mlčela. Například vedoucí mé práce, fotograf Štěpán Grygar, usoudil, že většinou to, co se v projektu *Užitečné informace pro fotografa* objevuje jako nesprávné příklady, jsou příklady správné a vice versa. Grygar ostatně vždy kladl důraz na to, že ve fotografii existují pravidla, která musíme dodržovat. Český dokumentární fotograf Viktor Kolář mi pak s lehkým úsměvem predikoval, že pokud míním ve stejném „dadaistickém“ duchu pokračovat i nadále, čeká mne nesnadná existence a problematické fungování v realitě. Debata skončila mou poznámkou, že nastalá situace pouze ukázala výsledek mého pětiletého pobytu na akademické půdě. Po hlasování, které skončilo 60 % pro a 40 % proti, byla však má práce nakonec akceptována. Nepřízpůsobivý student s absurdním nápadem měl vyhráno.

Ve své praxi kombinuji různé fotografické přístupy, nepostrádám sebeironií a využívám fotografii jako nástroj ke zkoumání nedokonalosti a nedostatků amatérismu, autenticity neúspěchů a mystifikací. Zabývám se rovněž oblastí mimo systém tzv. umělecké fotografie. Můj zájem je soustředěn spíše k otevírání perspektiv vnímání. Spekulativně řečeno, zajímám se o dokončení díla v myslích samotných diváků. Někdy však stačí nahradit výtvarný kontext komickým či každodenním kontextem životním.

V souvislosti s nejvíce rozšířeným – konvenčním – chápáním média bych rád v krátkosti zmínil projekt *Ukiyo Camera Systems* německého umělce Georga Wintera. Koncem devadesátých let minulého století vytvořil tento ředitel malé firmy s názvem *Ukiyo Camera Systems* celou řadu nástrojů a zařízení jako jsou fotoaparáty, notebooky, mobilní telefony, videokamery, televize atd. Většina objektů byla však vyrobena ze dřeva a natřena černou barvou a nepředstavovaly dokonce ani přesné kopie skutečných produktů, jen jakási jejich „podobenství“. Hlavním Winterovým zájmem tak bylo zkoumat základní otázky týkající se sociální interakce, zejména pak korelace mezi slovy a činy. Prodávával své vlastnoručně vytvořené fotoaparáty v obchodech s fotografickou technikou za stejné ceny jako aparáty skutečné. Navzdory tomu, že prodejce poctivě vysvětloval podmínky používání techniky (stačí držet fotoaparát v rukou, napodobit proces focení a přemýšlet o snímku), zákazníci si stěžovali, že fotoaparáty jsou nefunkční a bohužel nakonec nekoupili jedinou kameru. Winter si s tím však nedělal velké starosti, vytvořil fotoaparát s obrovským teleobjektivem a vypravil se na

fotografickou soutěž Trainspotting zaměřenou na zachycování projíždějících vlaků. Chvíli, kdy ostatní účastníci přehlídky zaregistrovali jeho obrovskou techniku, provázely klasické rysy absurdního humoru, jako jsou údiv nad nesmyslností jeho počínání či moment překvapení. Fotografové chtěli Georga Wintera nejprve zmlátit a později (když konečně přešel vlak) jej požádali, aby odešel. Winter měl ze všech největší objektiv a jako bizarní provokatér vytvořil tragikomickou situaci, poukazující na dávné stereotypy fetišistického vztahu k technice a technokratické hierarchie mezi fotografy. V případě, že by mezi soutěžícími této přehlídky stála americká spisovatelka a aktivistka angažující se v prosazování lidských práv Susan Sontagová, pravděpodobně by prohlásila: *„I když je fotoaparát nástrojem sloužícím k pozorování, samotný proces fotografování je více než jen pasivním pozorováním. [...] Fotoaparát neznásilňuje ani nezískává kontrolu, ale může se vměšovat, vnikat bez povolení, zkruslovat, zneužívat a – pokud dotáhneme tuto metaforu až do extrému – zabít. Na rozdíl např. od sexuálního pronikání však mohou být všechny tyto aktivity prováděny zpovzdálí a s určitým odstupem.“*²

Georga Wintera jsem měl možnost osobně potkat během svého rezidenčního pobytu na Schloss Solitude ve Stuttgartu. V rozhovoru se mi zmínil o hraném filmu, na kterém před nějakou dobou pracoval. Pro jeho natáčení Winter využíval právě jednu ze svých vlastnoručně vyrobených filmových kamer. O tom, že pro natáčení filmu byla použita prázdná černá krabice imitující skutečnou kameru, však filmový štáb neinformoval a celý proces filmování tak proběhl jako obvykle – scénář, režie, herectví, osvětlení. Natáčení trvalo dva týdny. Ve filmu si zahrál například i americký herec Johnny Depp. Na otázku, kolik stála účast této celebrity, Winter odpověděl, že to bylo zadarmo. Prý jenom zavolal a slavného herce se zeptal, zdali by byl ochoten se zúčastnit či o tom aspoň popřemýšlet. Johnny Depp nebyl proti a nabídku přijal. Teprve po „natočení“ filmu se celý štáb za všeobecného pocitu rozčarování dozvěděl, že „ve skutečnosti“ se nenatáčelo vůbec nic.

Pseudoinstitucionální projekt *Užitečné informace pro fotografa*, který ideologizuje a formalizuje kánony fotografie, se podobně jako Winterovy „černé sochy“³ zaměřuje spíše na zážitek než na konečný produkt, prospívá ironii a paradoxu a hraje si se zvyky a očekáváními diváků.

Rovněž Ateliér fotografie na Fakultě výtvarných umění VUT v Brně je vystaven jako fotoateliér a také tak navenek působí, ale zároveň nikoli v obvyklém či v pravém slova smyslu. V dnešní situaci, kdy většina současných uměleckých postupů a strategií již není podřízena úkolu reprezentovat realitu, ale spíše se snaží odkazovat na historické události, vědu nebo dějiny umění, se postava fotografa mnohdy dostává do vztahu s jinými médii. Stává se, že uchazeči o studium se velmi často před podáním přihlášky neseznámí s přístupem ateliéru a později mohou být zklamáni, že studium není jen o samotné fotografii, ale že je zaměřeno na vzájemné vztahy mezi různými obory a médii a že to tedy možná není to správné místo, kde se stát „skutečným špičkovým fotografem“.

V rámci Ateliéru fotografie se studujícími mimo jiné probíráme i konceptuální přístupy k médiu. Bohužel podle mých dosavadních zkušeností se s tím však mnozí z nich vyrovnávají jen s obtížemi, neboť ve většině případů jim chybějí dostatečné „intermediální“ znalosti a kritéria k posuzování „rozostřnosti hranic“ mezi jednotlivými disciplínami. Studující pak často ztrácejí pocit orientace a „gravitačního zakotvení“. V mnoha případech se nejsou schopni soustředit a přijímat informace, které nabízím, a nedodržíjí ani definovaný rámec úkolů. Například si neuvědomují, že každé koncepční uspořádání je do značné míry podobné konstruktivnímu vtipu. K vytvoření scény ve vtipu potřebujeme nastavení postav, místa a situace. Pokud k vytvoření vtipu použijeme pouze fragment nebo jeden z výše naznačených prvků, téměř nikdy se nedostaneme k pointě. Najít rovnováhu mezi autoritou a svobodou sebevyjádření studujících je však zároveň docela zajímavý úkol. Třebaže to není vždycky jednoduché – zejména v situaci, kdy reference, či dokonce jen útržky referencí, nahradily realitu a kdy akademická sféra stále více ustupuje na okraj veřejného

zájmu a postupně ztrácí autoritu.

Už se to stalo před pár lety, že jeden ze studentů pomocí Google Images připravil chybnou prezentaci. Namísto vybraného autora ukazoval také díla jiných umělců, která neměla nic společného s tvorbou prezentovaného výtvarníka. Ve stejnou dobu – jako pedagog na univerzitě – stále přemýšlím o situaci, kdy student přinese z mého hlediska slabé umělecké dílo a řekne: „*To je fakt pecka! Za tuto fotku jsem dostal přes 1 000 lajků na FB! To je na áčko!*“. V takovém případě se budu muset pokusit vysvětlit, v čem spočívá rozdíl mezi akademickou půdou a sociální sítí, vyjmenovat kritéria, podle nichž je dané umělecké dílo slabé, a zároveň přesvědčit studenta, že právě já jsem „ten správný a fundovaný znalec“. Ve skutečnosti ale budu muset soutěžit s celou tisícovkou pro mě anonymních lajků.

I přes někdy matoucí a vtipná nedorozumění v průběhu výuky studujícím stále ukazují a zprostředkovávám experimentální přístupy, podněcuji je k přemýšlení o fotografii prostřednictvím jiných médií a snažím se kultivovat často ztracenou motivaci mladého fotografa. Snažím se dosáhnout toho, aby se studující zajímali alespoň o to, jak recyklovat chyby a jak je transformovat v nápady.

Celkově jsem s prací studentů spokojen. Prokázali pozoruhodnou schopnost efektivně spolupracovat, jasně komunikovat a vzájemně se podporovat. To jim umožňuje s jistotou řešit složité projekty a vytvářet zajímavé práce. Ti nejbystřejší prokázali hluboké odhodlání k učení a tvůrčímu projevu a těším se, kam je jejich nadšení a talent zavedou. Letos jsme úspěšně uskutečnili dvě výstavy. V Ostravské galerii Díra studenti představili své práce na výstavě *What time is love?* a v Pražském kreativním centru na výstavě *Aloha Fotogrepy*.

¹ GRAVLEJS, Ivars. *Useful advice for photographers*. Dienacht-magazine.com [online]. 2016 [cit. 23. 5. 2023]. Dostupné z: <https://www.dienacht-magazine.com/2022/05/31/ivars-gravlejs-useful-advice-2nd>.

² SONTAG, Susan. *O fotografii*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2002, s. 3–24.

³ V této souvislosti je zajímavé zmínit projekt *Untitled 1992–2000* věnovaný imitaci ready-mades švýcarské umělecké dvojice Peter Fischli a David Weiss, o němž se zmiňuje i teoretik a filozof Boris Groys. Viz idem, *On the New*. In: *Art power*. 1st ed. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2008, s. 36–37. Na rozdíl od Georga Wintera, který se snažil svá díla začlenit do každodenních situací, vystavovali Fischli & Weiss imitace, které v muzejním kontextu skutečně vypadaly jako předměty každodenní potřeby.

Bibliografie:

GRAVLEJS, Ivars. *Useful advice for photographers*. 2nd ed. Leipzig, DNCHT, 2022. 32 p. ISBN: 9783946099154.

GROYS, Boris. *Art power*. 1st ed. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2008. 187 p. ISBN: 978-0-262-07292-2.

SONTAG, Susan. *O fotografii*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2002. 181 s. ISBN: 80-7185-471-9.

wrong

right

1. When you photograph a portrait, it's better to get closer to the subject.

wrong

right

2. When you take a picture of a landscape, try to avoid disturbing elements which might partly or completely cover the view.

wrong

right

3. If you photograph a portrait in dark places, it's better to use the flash.

wrong

right

4. When you take a picture, it's better to hold the camera straight.

wrong

right

5. If you photograph a portrait, it is better that on the picture not only the head is visible.

wrong

right

6. When you take a portrait try to focus on the subject.

wrong

right

7. If you photograph a portrait it's better if the subject is in the center.

wrong

right

8. If you take a picture of a car, it's better to photograph it when it's moving.

wrong

right

9. When you take a picture of architecture try to photograph it in a way that does not look wrong.

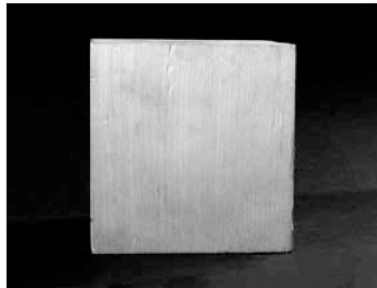

wrong

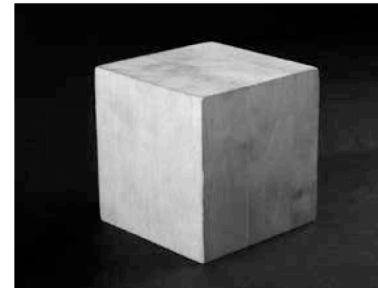

right

10. When you take a portrait, it's better to photograph in the moment when the subject is not winking.

wrong

right

11. When you take a picture of a cube, try to photograph it in a way so that it doesn't look like a quadrangle.

wrong

right

12. When you take a picture try to be aware of your fingers.

wrong

right

13. In bad weather, it's better not to take pictures.

wrong

right

14. When you photograph a portrait on the street, try to avoid the passers by, who might partly or completely cover the subject.

wrong

right

15. Before you start photographing remember to take the lens cap off.

wrong

right

16. If you take a picture in sunny weather, it's better not to photograph toward the sun.

wrong

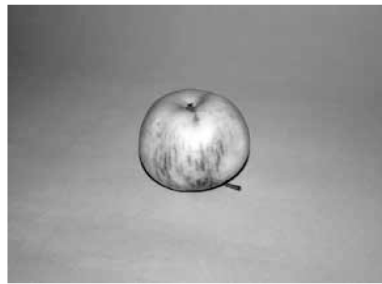

right

17. If you take a self-portrait, try to hold the camera in both hands.

wrong

right

18. When you photograph a still-life try not to overexpose.

wrong

right

19. Try to avoid taking photographs from too close distance.

wrong

right

20. It's better to photograph clouds, when there are clouds.

wrong

right

21. Try to avoid disturbing elements such as columns, extinguishers, vertical lines, etc. that can change the form of the head.

wrong

right

22. When you photograph onions, it's better to use sidelight.

wrong

right

23. When you take a portrait, it's better to photograph the subject from the front.

wrong

right

24. When you take a picture don't forget about focus.

wrong

right

25. Problematic of digital photography; try to photograph in a way, so that you get bigger file.

wrong

right

26. Problematic of bird photography; try to catch the decisive moment, like when the bird is still there.

wrong

right

27. If you photograph a portrait with glasses, try to avoid reflections.

wrong

right

28. When you photograph with flash, try not to overexpose the foreground.

wrong

right

29. Problematic of still-life; try to photograph in a way that all the elements are in balance.

wrong

right

30. When you photograph a landscape, it's better to wait until the moment when a human appears.

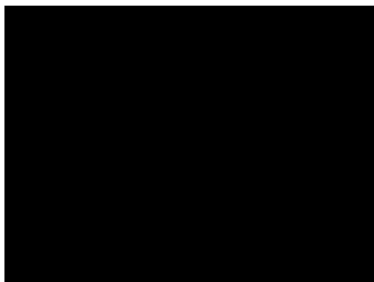

wrong

right

31. When you take a picture of a child, try to photograph him from the angle which corresponds to the level of the child's eyes.

wrong

right

32. When you take a picture of a sunset, it is better not to miss the sunset.

wrong

right

33. If you photograph a double portrait, it's better to ask them to stand next to each other.

wrong

right

34. Try to photograph in a way that it doesn't look upside down.

wrong

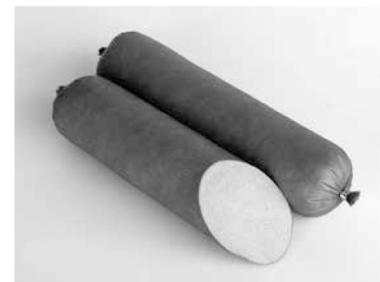

right

35. When you photograph a portrait try to avoid horizontal lines.

wrong

right

36. When you take a picture of a sausage try to use a diagonal composition. It is important to show the cut which is made in 45 degree angle.

wrong

right

37. If you take a picture from the train try to avoid the bushes.

wrong

right

38. Problematic of group portrait; it is better that all people being photographed are visible in the picture.

wrong

right

39. When you photograph a portrait, it is better that the face is visible.

wrong

right

40. If you take a picture of the TV, try to avoid black lines and reflections.

wrong

right

41. Problematic of snow; try to take a picture of snow so that it doesn't look grey.

wrong

right

42. When you photograph try not to shake the camera.

wrong

right

43. Problematic of vertical and horizontal; when you photograph, it's better to choose the right format.

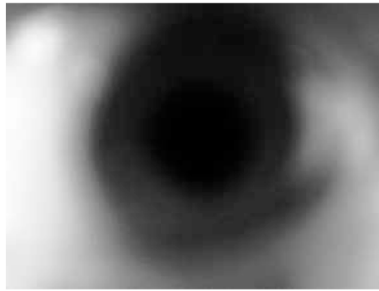

wrong

right

44. When you photograph try to hold the camera in a way that your fingers don't cover the flash.

wrong

right

45. When you photograph try to look in the viewfinder, not in the lens.

wrong

right

46. When you take a picture of action try to photograph in a way that makes it comprehensible.

wrong

right

47. When you photograph try to avoid your shadow.

wrong

right

48. When you photograph don't forget about exposure.

wrong

right

49. Try to avoid dust and scratches.

wrong

right

50. When you take a picture of a candle, try to photograph it in a way that the flame is visible.

wrong

right

51. When you take a picture try to avoid multiple exposures.

wrong

right

52. If you want to photograph a flower, it's better to photograph the flower.

wrong

right

53. Try to photograph subjects in black clothing on white background.

wrong

right

54. When you photograph through the window try to avoid flies.

wrong

right

55. Problematic of reproduction; try to photograph in a way that the picture is apparent.

wrong

right

56. Try to photograph the sea in a way that it doesn't flow out of the picture.

wrong

right

57. When you photograph try to avoid mist.

wrong

right

58. It's better not to photograph if you are drunk.

wrong

right

59. Try to photograph inscriptions in a way that they are clearly decipherable.

wrong

right

60. A self-portrait in the mirror is better taken without flash.

wrong

right

61. It is better to photograph a cellphone when the lights are on.

wrong

right

62. Try to restore damaged photographs in the way that the process of restoring isn't visible.

wrong

right

63. Try to photograph prominent personalities in a way that they look respectable.

wrong

right

64. Try to avoid a wide-angle lens. It might be disturbing to recognize the subject.

wrong

right

65. If you photograph a portrait in the studio it's better not to include in the picture elements of flashes, tripods or other studio equipment.

wrong

right

66. Try to avoid fingerprints.

wrong

right

67. When you photograph fireworks, it's better to choose an appropriate location.

wrong

right

68. When you take a picture of a runner, try to photograph in a way that the runner is visible.

wrong

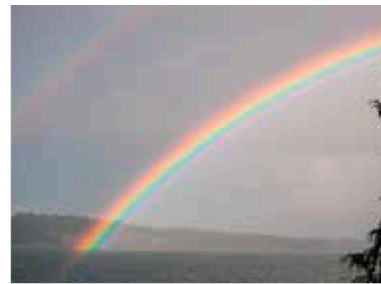

right

69. If you take a picture of a fountain, it is better to photograph it in a contra-light.

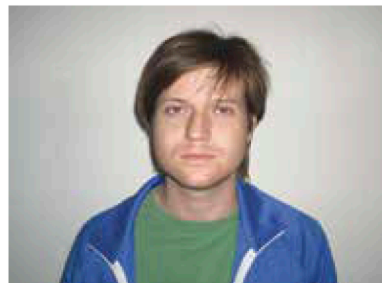

wrong

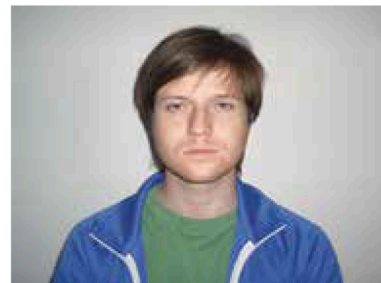

right

70. When you photograph in color, it shouldn't look black and white.

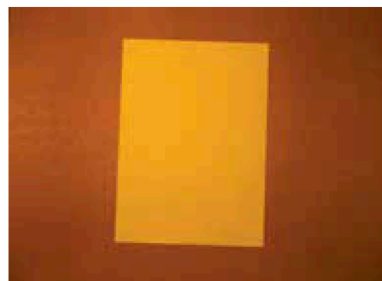

wrong

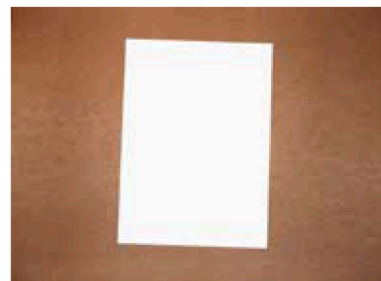

right

71. When you photograph a portrait try to avoid red eyes.

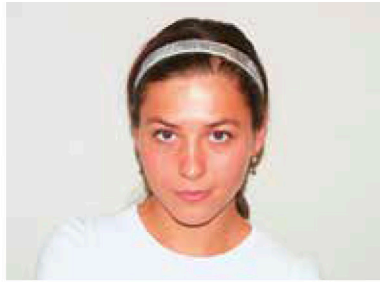

wrong

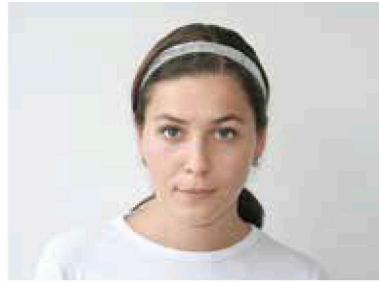

right

72. When you take a picture of white paper, try to photograph in a way that it doesn't look yellow.

wrong

right

73. When you take a portrait, the tone of the skin should look natural.

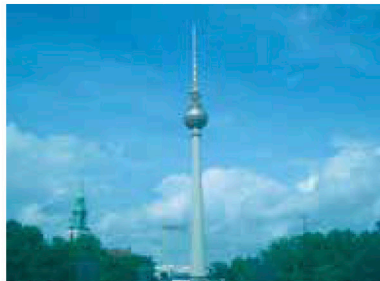

wrong

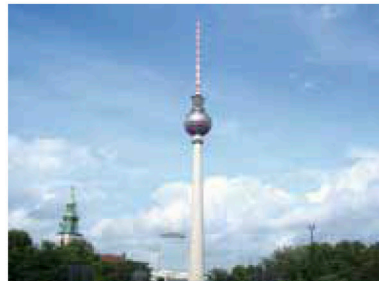

right

74. Try to avoid too purple images.

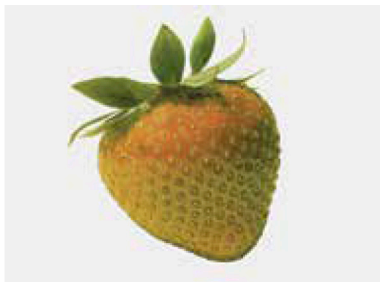

wrong

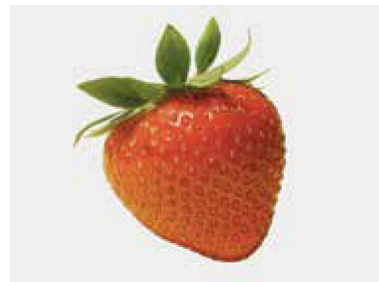

right

75. When you photograph don't forget about white balance.

wrong

right

76. A color photograph shouldn't look too green.

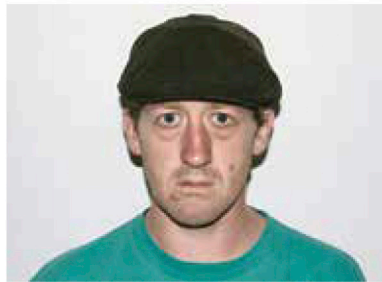

wrong

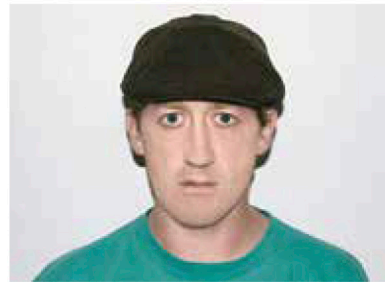

right

77. Try to avoid too high saturation.

wrong

right

78. When you photograph a portrait, try to avoid facial defects (scars, spots, circles under eyes).

wrong

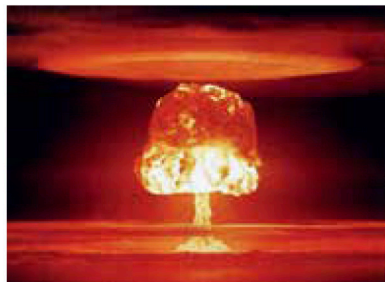

right

79. When scaling images, try to keep aspect ratio proportionally.

wrong

right

80. Before you publish a photo, don't forget about the image size.

Useful advice
for photographers